

N:o 115.

Af herr **A. Petri**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande ändring i kongl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864.*

Sedan längre tid tillbaka har handelsverksamheten i vårt land kommit på sådana afvägar och i sådana abnorma förhållanden, att den numera ej i allmänhet kan bereda sina utöfvare deras uppehälle. Detta sorgliga förhållande har nödvändigtvis framkallat tankar på och undersökning af de orsaker, som kunna föranleda de svårigheter, hvaraf denna näring nu lider, och de utvägar, som möjligen finnas till olägenheternas afhjelpande.

Granskar man den tidpunkt, då klagomålen öfver handelns försämrande först började afhöras, så finner man, att den inträffade kort efter år 1864, då förordningen angående utvidgad näringsfrihet utfärdades, och man torde ej misstaga sig, då man anser, att denna förordning är, om ej den enda, dock den hufvudsakligaste orsaken till öfverklagade förhållandet, derigenom att den beredt allt för stor lätthet för hvem som helst att kasta sig på näringarna, synnerligast på handeln, och genom en hejdlös, förnuftsvidrig och oärlig konkurrens förderfva både yrket, sig sjelfva och — det värsta af allt — äfven öfrige, ärlige yrkesidkare.

Före 1864, med då gällande förordningar, hörde man sällan sådana klagomål, som nu påpekats, och de fall, som i detta hänseende då inträffade, voro att betrakta såsom undantag, i stället för att de tyvärr nu nästan äro regel.

Den nya förordningen af 1864, som nog delvis var af behovet påkallad, tog dock steget alldeles för långt ut, och den obegränsade frihet, som då lemnades, har för handel och näringar blifvit mycket ödesdiger.

Klagomålen derutöfver hafva också från tid till tid blifvit allt starkare och hafva ofta blifvit offentligen uttalade, ehuru någon ändring hittills ej vunnits.

Jag anser därför, att en ändring af vår handelslagstiftning med någon inskränkning i den nu allt för långt utsträckta friheten, som urartat till sjelfsvåld, är i hög grad af behovet påkallad, och beder få påpeka nu gällande bestämmelser, hvaruti ändring enligt min åsigt bör ega rum.

I förordningen af den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet, § 2, stadgas:

För rättigheten att idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe, eller att, med biträde af annan än hustru och hemmavarande barn, till afsalu tillverka fabriks- och handtverksarbeten, eller såsom yrke utöfva annan handtering, fordras såsom vilkor att hafva god fräjd samt råda öfver sig sjelf och sin egendom.

Denna paragraf med sin alldeles för stora frihet torde vara en hufvudsaklig anledning till att handel och näringar nu kommit på sned, och att yrkesidkarnes anseende på ett betänkligt sätt sjunkit.

Hur friheten missbrukas, har jag här ofvan antydt, och vill därför nu endast ytterligare framhålla, huru en massa personer, utan den ringaste kompetens och utan tillgångar, ofta endast för att undvika ett i deras ögon besvärligare kroppsarbete, anmäla sig till drifvande af handel, erhålla varor på kredit, sälja dem till underpris, endast för att lefva för dagen, göra så konkurs och bedraga sina fordringsegare, få ofta ackord och börja samma lek om igen med samma resultat.

Om olyckan endast drabbade gäldenären sjelf och dem, som lättsinnigt lemnat honom kredit eller iklädt sig borgensförbindelser, vore derom intet att säga, men så är tyvärr ej förhållandet: den vårdslöse skadar och ruinerar öfrige, redbara köpmän på platsen, hvilka, då de ej kunna eller vilja sälja till förlustbringande priser eller leverera dåliga varor, se sina kunder försvinna, sin rörelse hämmad och sig sjelfva bragta till undergång.

För att i någon mån hämma dessa olägenheter, böra enligt mitt förmenande vissa kompetensvilkor för utöfvande af handel föreskrifvas, och deribland i första rummet kunskap i bokföring. Lagen säger visserligen nu, att handelsböcker skola föras, och stadgar straff, der sådant underlåtes, men det är bekant, hur detta tillämpas eller rättare sagdt icke tillämpas.

Ett flertal köpmän, synnerligast detalj- och landthandlande, hafva ej den ringaste aning om bokföring och kunna således ej kontrollera sin egen ställning. De begå därför ofta medvetet grof vårdslöshet mot sina fordrings-egare, och om de någon gång, man kan nästan säga undantagsvis, härför åtalas, så svaras merendels, att de handlat af okunnighet och således ej böra straffas. Lagstadgandet är nu att likna vid en dold fälla, och sådant kan ej vara lämpligt.

Ett annat vilkor, som jag anser skulle medföra stor nytta, icke allenast för handelsverksamheten, utan äfven för den stora allmänheten, vore, att den, som å landet vill börja handel, skall förete bevis om tillstånd dertill af vederbörande kommunalmyndighet.

Känt torde vara, huru landthandeln på senare tider tilltagit, till föga fromma för befolkningen, som derigenom föranledes till betydligt större varukonsumtion, än eljest vore behöfligt, och derjemte ofta inledes i borgens- eller andra förbindelser, tunga nog att honorera.

Jag är öfvertygad, att här ofvan angifna olägenheter inses äfven af många, som ej tillhöra handelsklassen, och som bevis härpå beder jag få anföra, *dels* att då frågan om kunskap i bokföring på grund af enskild motion förevar i Andra Kammaren vid sistlidna års riksdag, framstälde herr Swartling förslag,

»att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, om möjligt redan till nästa riksdag, täcktes framlägga förslag till sådan ändring af kongl. förordningen den 18 juni 1864, angående utvidgad näringsfrihet, att för erhållande af rätt till idkande af handel eller annan rörelse, som är af den omfattning, att böcker deröfver enligt lag skola föras, såsom kompetensvilkor stadgas, att den sökande skall styrka sig ega erforderliga insigter för verkställande af den i lag föreskrifna bokföring»,

hvilket förslag vid votering biträdtes af 72 af kammarens ledamöter;

och dels det yttrande, som förekommer i af statistiska centralbyrån utarbetade sammandraget af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser för 1886—1890, sid. 77, der det säges:

»Enligt nyss meddelade öfversigt funnos på landsbygden 14,922 handlande, hvilket motsvarar 1 på 261 personer af medelfolkmängden eller något större proportion än år 1885, då förhållandet

var som 1 till 286. Den affärsverksamhet, som häraf representeras, nemligen landthandeln, är i nu föreliggande femårsberättelser föremål för i det hela enahanda omdömen, som i tidigare redogörelser. Om sålunda å ena sidan icke kan förnekas, att landthandeln i allmänhet bereder befolkningen stor lättnad och bekvämlighet att förse sig med sina behof, och att den på denna grund i glest befolkade trakter är oundgänglig, så saknas likväl å andra sidan icke anmärkningar mot det sätt, hvarpå denna handtering bedrifves, och de olägenheter, som nästan öfver allt åtfölja densamma. Oftast öppnas sådan rörelse af personer utan ringaste underbyggnad eller insigt i köpmannayrket, hvilka på detta fält söka sin utkomst hellre än genom kroppsarbete. Då de flesta derjemte sakna eget kapital, måste de stödja sig på krediten, och denna lemna dem åtminstone till en början i en utsträckning, som mången gång är egnad att väcka förvåning och som tillskyndat förlagsgifvarne, hufvudsakligen grosshandlarne i städerna, betydliga förluster, der dessa icke blifvit betäckta genom de borgensförbindelser slägt och vänner bland allmogen iklädt sig för handelsmannen. I många fall är dennes bana lika kort som bedröflig, och det är, fränsedt andra faktorer, uppenbart, att allmogens köpkraft och köplust icke räcka till att underhålla alla dylika försöksmakare. Lika skadligt verkar creditsystemet på kundkretsen, hvilken derigenom lockas att förse sig med en mängd öfverflödsartiklar och kram och indirekt alltid får betala sin kredit genom konsumtionen af underlägsna varor. Landthandelns ofördelaktiga inverkan på allmogens ekonomiska och sedliga ställning har länge varit föremål för uppmärksamhet och faller ännu mera i ögonen, sedan handelsbodas öppnats i snart sagdt hvarenda by och ofta alldeles inpå städerna. Om det emellertid blir den enskildes sak att tillvarataga sina verkliga intressen, och om lagstiftningen näppeligen har någon skyldighet att uppträda såsom hans förmyndare genom att hindra öfverflödiga inköp och skuldsättning, så ger likväl det närvarande förhållandet osökt anledning till önskan, att vilkoren för erhållande af handelsrättigheter måtte skärpas. Redan nu åligger det enligt lag köpmannen att föra handelsböcker, och detta visserligen i det allmännas intresse för att vid behof kunna kontrollera transaktioner, af hvilkas redliga handhafvande andras rätt och väl äro beroende, men denna skyldighet förlorar mycket af sin betydelse,

så länge det icke fordras af den, som vill öppna handelsbod, att med bevis styrka sig innehafva de kunskaper, som äro oundgängliga för uppfyllandet af lagens bud. Genom ett sådant stadgande skulle intet intrång göras på näringsfriheten, men mycken osund verksamhet förebyggas till båtnad för den enskilde liksom för det allmänna.»

På grund af hvad jag anfördt, och då det ej torde vara lämpligt att nu framställa direkt formulerade lagförslag, vågar jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t behagade låta utarbета och, om möjligt, till nästkommande Riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i kongl. förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet, att för erhållande af rätt till idkande af handel, som är af den omfattning, att böcker deröfver enligt lag skola finnas, såsom kompetensvilkor stadgas, att den sökande skall styrka sig ega: *dels* erforderliga insigter för verkställighet af den i lag föreskrifna bokföring, *dels*, beträffande landthandel, tillstånd af vederbörande kommunalmyndighet till sådan rörelses utöfvande.

Stockholm den 25 januari 1896.

Axel Petri.